Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

γιώργος μιχελακάκης

Κεφάλαιο πρώτο
Το κοινωνικό περιβάλλον στη μετανάστευση και καλλιτεχνική δημιουργία

Εισαγωγή

"Art is what we do. Culture is what is done to us"
Carle Andre

"Art is action which changes the culture"
Ian Milliss

Η είσοδος των μεταναστών στη μαζική δημοκρατία της Αυστραλίας. Ψυχική κινητικότητα και διαμερισματοποίηση της συνείδησης

Για να κατανοήσουμε πως κατασκευάζεται ο αιώνια ξένος ως υποτακτικός, είναι ανάγκη να μην περιορίζουμε τον πολιτισμό, μόνο, σε γενικές κατηγορίες όπως γλώσσα, θρησκεία, εθνικότητα, αλλά να κοιτάμε και την ποιότητα των υλικών όρων της ζωής. Από μια έκθεση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό The Medical Journal of Australia το 1975, του γιατρού S. Moraitis από την κοινωνική πρόνοια της Μελβούρνης και του δικηγόρου J. N. Zigouras, από το Εργατικό Κέντρο, παρουσιάστηκε μια θλιβερή εικόνα για την κοινωνική κατάσταση των ελληνικής καταγωγής μεταναστών τότε. Εικόνα η οποία ήταν εντελώς αντίθετη από την ιδεολογία της «επιτυχίας», η οποία συνήθως προβάλεται για τους μετανάστες, είτε για να καλυφθούν πολιτικές ευθύνες, είτε διότι η κοινωνία έχει ανάγκη την αυτοεξαπάτησή της.

Όπως τόνιζαν οι δύο επιστήμονες στην αναφορά τους, εκτός από ένα ποσοστό 10% των μεταναστών που ήταν μορφωμένοι και είχαν κάποια επαγγελματική ειδίκευση, οι υπόλοιποι ήταν αμόρφωτοι ή ημί-μορφωμένοι. Από αυτή τη δεύτερη ομάδα μεταναστών προερχόταν ένα τεράστιο ποσοστό που ψυχολογικά βρισκόταν σε κατάσταση κατάθλιψης, συνεχούς άγχους, έλλειψης χαράς, καχυποψίας και ανασφάλειας. Κατά τους δύο επιστήμονες, η ανασφάλεια είχε πολλές αιτίες, τις οποίες εντόπιζαν στα κοινωνικά-οικονομικά προβλήματα, στο είδος της εργασίας, και στις σχέσεις μεταξύ γονιών και παιδιών.

Δεν θα επαναλάβουμε την περιγραφή που γίνεται στην εν λόγω αναφορά για την ταξική φύση της εργασίας των μεταναστών, αλλά θα σταθούμε στην επισήμανση των αποτελεσμάτων στην κουλτούρα και στην ποιότητα της ζωής.

Όπως τονίζεται, υπάρχει τρομερή έλλειψη από βιβλία στα περισσότερα σπίτια των μεταναστών. Συνήθως διαβάζουν τις τοπικές ελληνόφωνες εφημερίδες. Ένα άλλο πρόβλημα για ότι αφορά την ποιότητα της κουλτούρας τους, συνδέεται με την ανάγκη τους να ξεπληρώσουν γρήγορα το πρώτο σπίτι και μετά άλλα περιουσιακά στοιχεία. Η ανάγκη γρήγορης εξοικονόμησης χρημάτων τους καθηλώνει σε πνευματική φτώχια, καθώς δεν ξοδεύουν χρήματα για την πολιτιστική τους ανάπτυξη. Για τον ίδιο λόγο και η πρωτογενής κοινωνικοποίηση των παιδιών γίνεται αποκλειστικά από τις οικογενειακές πηγές. Είτε με την βοήθεια της γιαγιάς, ή με το να στέλνονται πίσω στην Ελλάδα σε κάποιο συγγενικό πρόσωπο, ώστε να είναι σε θέση οι γονείς να δουλεύουν ατελείωτες ώρες για εξοικονόμηση χρημάτων. Στα οικονομικά αίτια, εντοπίζεται και η σύντομη διακοπή του θηλασμού από τις εργαζόμενες μητέρες καθώς υπήρχε κοινωνική πίεση και από τα νοσοκομεία και από άλλες μητέρες. Οι παραπάνω παράγοντες συνέτειναν στην ιδιαίτερα δυσμενή σχέση μεταξύ των μεταναστών και των παιδιών τους.

Οι γονείς καθώς είναι διαρκώς κουρασμένοι και εκνευρισμένοι, είναι ανήμποροι να συζητήσουν και αντιμετωπίσουν τα προβλήματα των παιδιών τους καθώς αυτά μπαίνουν στην εφηβεία. Προτιμούν να αποφεύγουν τα «αυστραλό- ελληνικά» προβλήματα παρά να τα αντιμετωπίζουν, έχοντας νοοτροπίες φερμένες από το γεωργικό παρελθόν τους, που οι ρίζες τους είναι θρησκευτικές και όχι κοσμικές.

Επίσης τονίζεται πως σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, πρακτικά δεν υπάρχει μέσα στο μεταναστευτικό σπίτι. Η γνώση στον τομέα αυτό αποχτιέται από τα παιδιά τυχαία, προφορικά και συνήθως από ανεύθυνα άτομα. Ειδικά για τα κορίτσια είναι αυτονόητο πως πρέπει να είναι παρθένες μέχρι τον γάμο, ενώ για τα αγόρια υπάρχουν διαφορετικά κριτήρια, καθώς αυτά είναι ελεύθερα από την κοινωνική πίεση και δεν είναι απαραίτητο να διατηρήσουν την παρθενία τους μέχρι το γάμο. Το «φιλότιμο» = «φύλακας της οικογενειακής τιμή» είναι μια αντίληψη που στην Ελλάδα συνδέθηκε με την ανδρική παλληκαριά. Όμως οι αντιλήψεις και αξίες αυτές καθώς συγκρούονται με το αυστραλιανό κοινωνικό σύστημα δημιουργούν τεράστιο άγχος στα παιδιά των μεταναστών αλλά και στους γονείς. Όπως τονίζεται: Τα περισσότερα παιδιά προσαρμόζονται με το να «διαμερισματοποιούν» τα δύο συστήματα στη συνείδησή τους, άλλα αποδέχονται λίγο από το καθένα, ενώ άλλα απορρίπτουν το ένα ή το άλλο.

Ως αποτέλεσμα της κοινωνικής υποβάθμισης των ελλήνων μεταναστών, οι στατιστικοί αριθμοί έδειχναν τότε, όπως τονίζεται στην αναφορά αυτή, αυξημένη αντικοινωνική συμπεριφορά. Η κλοπή από τα μαγαζιά ήταν διαδεδομένο φαινόμενο, όπως και η νεανική εγκληματικότητα, ενώ ο τζόγος και το χαρτοπαίγνιο ήταν πλατιά διαδεδομένα μέσα σε όλες τις πόλεις που διαβιούσαν οι μετανάστες.

Η αναφορά των δύο αυτών επιστημόνων, από την κοινωνική πρόνοια και το εργατικό κέντρο, οπωσδήποτε δείχνει μια διαφορετική εικόνα από εκείνη της «επιτυχίας» που συνήθως προβάλουν οι πολιτικοί και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που εκφράζουν βασικά την επικρατούσα άποψη. Γι' αυτό, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας, πως ο πολιτισμός δεν είναι ένα αφηρημένο σχήμα που έχουμε στο κεφάλι μας, αλλά μια ζωντανή πραγματικότητα που καθορίζεται από την ταξική θέση του ατόμου και την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει. Δεν αρκεί οι άνθρωποι να είναι φυσικοί απόγονοι μιας μεγάλης πολιτιστικής κληρονομιάς όπως οι έλληνες μετανάστες, σημαντικό ρόλο παίζει η κοινωνική τους κατάσταση στο παρόν. Και το παρόν δεν ήταν ρόδινο για τους μετανάστες, ούτε είναι τέτοιο και για αυτούς που σήμερα έρχονται στην Αυστραλία. Υπάρχει πάντα μια απόσταση που χωρίζει την πραγματική υλική κατάσταση μιας κοινωνικής ομάδας και της αντίληψης που έχει για τον εαυτό της. Και αυτή η απόσταση είναι ιδιαίτερα μεγάλη για τους μετανάστες. Οι φαντασιώσεις και αναπαραστάσεις του εαυτού στοιχειοθετούνται περισσότερο ασυνείδητα, από κληρονομημένες αντιλήψεις για την ανωτερότητα της φυλής, του έθνους και της θρησκείας τους. Είναι περίπου όπως ο αρχάριος ζωγράφος ο οποίος ενώ προσπαθεί να αντιγράψει αυτό που έχει μπροστά του, στην πραγματικότητα το ζωγραφίζει όπως το έχει φανταστεί. Η απόσταση μεταξύ ιδεολογίας και υλικής πραγματικότητας του μετανάστη σηματοδοτεί την προβληματική κοινωνική του κατάσταση. Ο μεγαλοϊδεατισμός, η θριαμβολογία για την ανωτερότητα του πολιτισμού του, λειτουργεί ως αμυντική συμπεριφορά στο καταφρονεμένο παρόν, αλλά και ως ναρκωτικό, το οποίο παρατείνει και μεγαλώνει την απόσταση μεταξύ της αντίληψης που έχει για τη ζωή του και την πραγματική του κατάσταση.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Λεζάντα: Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)